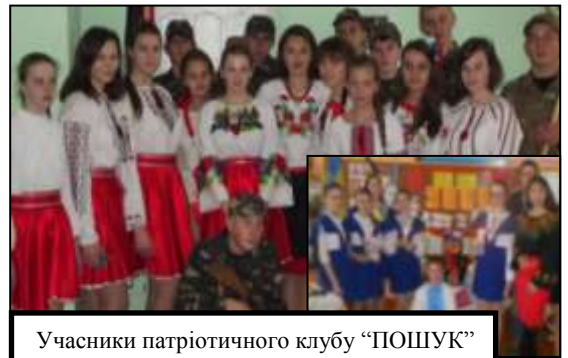

Про що мовчить Борщівський ліс?

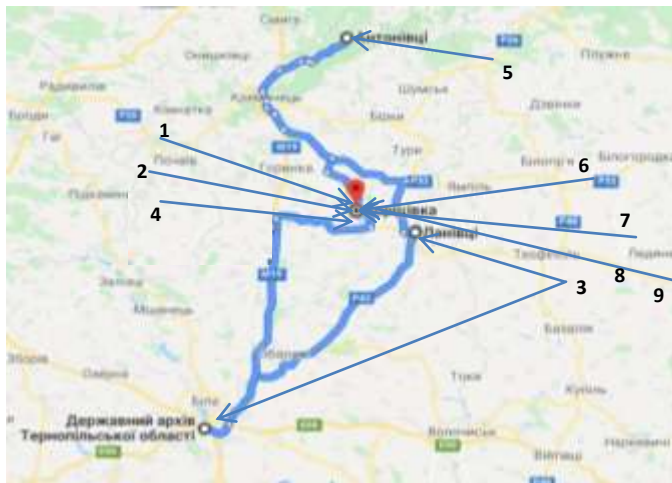
Головна заповідь учасників патріотичного клубу «Пошук» Борщівської ЗОШ І-ІІІ ст. ім. Я. П. Горощка: «Лиш тільки тим історія належить, хто за неї бореться й живе!»

Завдання: дослідження героїчних сторінок рідного краю, виховання почуття патріотизму та шанобливого ставлення до пам'яток історії.

Учасники патріотичного клубу «ПОШУК»

Карта за дослідницькими локаціями екскурсійного маршруту.

1. Повстанська могила в «Чорному лісі».
2. Повстанська могила біля «Пітомніка» (колишнього лісового розсадника).
3. Джерельна база досліджуваного проекту.
4. Ковпаківські землянки біля лісового озера с. Борщівка.
5. Остання криївка в Шумському районі – це місце спочинку повстанки з с. Борщівка - Віри Сінкевич
6. Макет криївки для експозиції в міні-музеї історичного кабінету Борщівської ЗОШ І-ІІІ ст. ім. Я. П. Горощка
7. Створення повстанської криївки – артефакту під відкритим небом.
8. Меморіальна «Дошка Слави» землякам, які все своє свідоме життя віддали боротьбі за Україну.
9. Повстанська платформа під назвою «Вічна слава тим, хто впав на полі бою!»

Кейс 1. Повстанська могила в «Чорному лісі».

Інтерв'ю із Стасюком Миколою Микитовичем.

Встановлення хреста на могилі у Чорному лісі. 2018 році. Місце розташування показує Стасюк Микола Микитович.

Добрий день, Миколо Микитовичу, без вашої допомоги, як свідка подій, без ваших переказів нам не обійтись. Нам відомо, що ви знаєте місце розташування однієї з могил, що

знаходиться у Чорному лісі. Скажіть будь ласка, чи знаєте Ви звідки походить назва тієї частини лісу, в якій знаходиться могила?

Могила знаходиться в Чорному лісі. Назва тієї частини лісу походить від того, що дерева там ростуть дуже густо і крони майже не пропускають сонячного світла. Навіть, коли був чудовий світлий день, то у Чорному лісі було похмуро, і здавалося, що вже вечоріє. Ліси споконвіку були для людей прихистком від нападів ворогів, негод, будівельним матеріалом, годувальником. Не виняток – Чорний ліс, що простягнувся від околиць села Борщівка, частково Кременеччиною та в давні часи – Шумщиною.

Чому вибрали саме це місце для захоронення?

Наші предки дуже вдало вибрали місце для захоронення, адже такою частиною лісу рідко проходили ворожі військові частини і це робило можливість того, що могила потрапить на очі ворогам мінімальною, хоча і цього не можна було з впевненістю спрогнозувати. У сорокових – п'ятдесятих роках минулого століття в період кровопролитних визвольних змагань, Чорний ліс прихильно приймав не один загін повстанців. Серед високих ялин, широких дубів, непролазних кущів вони готувалися до бою, створювали матеріальні бази і мали другу домівку.

Як можна з точністю пам'ятати місце поховання, коли у лісі, здається, все може загубитись? Що допоможе відшукати цю могилу?

Чорний ліс бачив жорстоку боротьбу з ворогом, приймав на себе болі повстанців, втрати, радощі й перемоги, оберігав. Лише в одному місці, поряд з лісовою доріжкою, росте барвінок – рослина, яка символізує вірність того, хто там похований, своєї Батьківщині. Оповита барвінком – квіткою – жалібницею, скорботницею. Саме ця рослина – барвінок - допоможе відшукати могилу. Поряд з барвінком росте

високе дерево – явір, на якому, помітні три великі літери «У», «Н», «У» і залишки якогось символічного знака, за припущенням – тризуба. Після цього стало очевидно, що саме тут поховано борця за волю України. Одного з тих патріотів, чиїм обов'язком є захист її від ворогів, борця за крашу долю, за світле майбутнє, що загинув, як і сотні, тисячі його однодумців.

Чи знаєте Ви, як розшифровуються ці літери?

Було багато припущень: одні говорили, що це «Українське народне Угрупування»; інші, що це літери прізвища імені і по-батькові похованого бійця. І до сьогодні, коли проводяться екскурсії до цієї могили учні висувають все нові і нові припущення.

Якщо Ви нам допомогли знайти це місце, як Ви вважаєте ми повинні його упорядкувати?

Нашим завданням по-християнськи упорядкування це місце. Потрібно піти на цвинтар у пошуках хреста, а після цього символічною, патріотичною ходою принести його на визначене місце та охрестити з місцевим священиком. З землі зробити насип та поставити хрест. Біля могили по чотирьох кутках прикрасити кущами загадкової, овіяної таємниціями, рослини – папороті, на знак спорідненості з не менш таємничою постаттю того, чиї місце останнього спочинку вони будуть прикрашати. Обсипали могилу піском, принесли квіти. Від цього часу – це місце поховання воїна (ймовірно, повстанця) – борця за волю, за честь, за державність буде об'єктом екскурсійних походів для школярів та гостей Лановеччини, особливо під час роботи оздоровчого табору «Лісова казка» та щорічних змагань школярів «Козацьке коло». Саме біля могили відбувається історичний етап квесту, де перевіряються знання з історії рідного краю, й зокрема, періоду визволення його у 1943 – 1945 рр.

Чи відомі Вам поетичні рядки місцевих авторів у яких йдеться про згадувану могилу?

Так Никифор Зиков у 1987 році написав поетичні рядки про могилу у Чорному лісі, та довгий час до 1992 року їх місцева влада забороняла друкувати та оприлюднювати. Сьогодні ця поезія у вільному доступі, тож я ці рядки знаю напам'ять і Вам раджу вивчити та проаналізувати:

*Щоб в квітах буяла калина – юнак із УПА
У жорстокім бою із ворогом в лісі загинув*

*Без страху, спокійно юнак умирав,
Дивився у небо, лицем весь поблід,
Напевно, останні слова він шептав,
А кров ще стікала із рани у слід.*

*Зібравши усі сили в
Останню хвилину,
Він тихо промовив:
«За вас, за тебе,
Моя дорога Україно».
Йї не стало його серед нас.
«Та пам'ять про нього
Не згасне віками,
Про подвиг країна його не
забуде.
Він бився відважно з її
ворогами,
І славити вічно його будуть
люди.»*

Скажіть, як часто відвідують учні цю могилу?

Пам'ять жива і вічно буде жити. Щоразу, як учні ходять на екскурсію у ліс, відвідують цю могилу, прикрашають, доглядають і переказують її історію. Коли відбуваються спортивно-туристичні змагання на «Ставках», то біля могили проводиться історична локація цих змагань. Учні кожної школи району під час відвідування залишають біля могили щось на згадку: чи квіти, чи стрічку, як шану тим, хто боровся за незалежність. Ось як про це йдеться в народній пісні, яка записана в нашому селі:

*Заквітчали дівчатовька
Повстанську могилу,
Замість мали завітчати
Воїнову милу.
Не високий хрест берези
Плели віночком,
Замість мали завітчати
Косу барвіночком...
Ще й пісочком посипали
Стежечку довкола,
Замість мали простелити
Рушник до престолу...*

Впорядкування місця поховання повстанця: встановлення у 2018 році дерев'яного, 2019 році – металевого хрестів. Освячення могили на Свято Покрови

**Слава їх не вмре і не загине,
Гідна Кобзаревго пера,
Буде жити вільна Україна-
За яку боролася УПА.**

Повстанська могила біля «Пітомніка» (колишнього лісового розсадника).

Жителька с. Борщівка - Параскева Франчук, з пошуковцями.

Зі спогадів Параскеви Франчук: «... один із загиблих бійців був у білому кожусі, коротко підстриженим, про вигляд іншого не пам'ятаю». Після того, як родич, за описом Франчук П.М., показав нам місце, адже сама інтерв'юер за станом здоров'я цього зробити не змогла, пошуковці насипали дві могили, впорядкували їх та встановили березові хрести, посадили папороть та ялини. Вагому допомогу у пошуку місць поховання також надав останній ветеран нашого села Бак Трохим Адамович.

Відео інтерв'ю з ветераном Бак Т. А.

Встановлення пам'ятного хреста на могилі (2018)

На Свято Покрови на впорядкованих нами могилах із встановленими хрестами відбулись поминальні заходи. Місцевий священник освятив ці місця та відслужив поминальну панахиду.

Освячення могил біля «Пітомніка» місцевим священником на Свято Покрови 2019 року

Увіковічення пам'яті борців за волю України, які приховує Борщівський ліс

Кейс 2. Джерельна база досліджуваного проекту.

Для повного обсягу дослідження національно-визвольної боротьби середини та II пол. XX ст. на території Лановеччини Тернопільської області (етнічна Волинь) були використані джерела, подані у Додатку 4.

Кейс 3. Ковпаківські землянки біля лісового озера с. Борщівка.

Світлина облаштованого в 1950-1960-х роках музею під відкритим небом - «Ковпаківські землянки». Світлина з сімейного фотоальбому жительки с. Борщівка - Ткачук Ольги

Партизанські криївки біля озера Борщівського лісу, які були облаштовані у період хрущовської «Відлиги», як спогад, про рейд цими місцями радянського партизанського з'єднання під проводом Сидора Ковпака, що детально описано в його праці «Від Путивля до Карпат». Пошуківцям вдалось встановити, що на місці, де у 60-80рр. XX століття був облаштований музей під відкритим небом, відбувся бій 5 серпня 1943 року між радянськими партизанами Сумського партизанського з'єднання й українськими націоналістами, повстанцями відділу «Хріна», внаслідок якого загинули три партизани УПА та було поранено двоє націоналістів. Ймовірно, могили, про які йде мова у попередніх двох кейсах експедиційно-пошукового маршруту, саме тим бійцям.

Проектним завданням подальшого пошукового дослідження є створення на цьому місці землянок, за зразком тих, які були закарбовані як спогад тих буремних часів на фото світлинах 50-60-х рр. XX ст. Робота із встановлення такого меморіального комплексу започаткована, потребує лише коштів усіх небайдужих людей. Тому ми систематично організуємо різноманітні благодійні акції, щоб зібрати кошти і встановити музей-меморіал просто неба, як спомин про національно-визвольну боротьбу періоду Другої світової війни, руху Опору в Борщівському лісі, спрямовану на дослідження своєї малої Батьківщини; а також виховуємо почуття патріотизму та шанобливого ставлення до пам'яток історії рідного краю.

Кейс 4. Остання криївка в Шумському районі – це місце спочинку повстанки з с. Борцівка - Віри Сінкевич, життя та боротьбу якої досліджували учасники патріотичного клубу «Пошук».

В межах роботи над проектом пошуківці відвідали музей просто неба «Табір ВО УПА «Волинь-Південь», який знаходиться в Шумських лісах, де в листопаді 1942 року почали діяти перші загони УПА, а у 1943 році було створено табір УПА "Волинь: Південь" із штабом, командиром якого було призначено молодого хлопця – Івана Климичина – легендарного "Крука". Це був один із

героїчних борців за незалежність України, яскравою постаттю в історії УПА. Ще до створення табору УПА "Волинь: Південь" Іван Климичин наприкінці 1942 року

організував боївку і почав свій бойовий шлях боротьби за визволення України від окупантів. Відважний командир цих акцій завоював серед командування вищого складу УПА великий авторитет і йому у віці 24 років було довірено керувати штабом УПА бандерівського напрямку. Разом із цим штабом у Шумських лісах недалеко села Стіжок було

створено ще один УПА, мельниківського напрямку, і керував ним Медведський Микола, псевдонім «Хрін». Штаб УПА (Б) мав сильнішу базу ніж штаб УПА (М), тай сам "Крук" був відоміший серед повстанців і населення, ніж "Хрін". Влітку 1943 року внаслідок зосередження УПА під політичним проводом ОУН Антонівецький табір набуває особливої ваги. Крім школи старшин та підстаршин і лікарні тут організують курси медсестер, пекарню, яка сьогодні вже знову розпочала випікати в печі хліб; миловарню, слюсарню, швейну майстерню, невеличкий м'ясокомбінат у самому селі Антонівці. У селі Забара було створено аптеку,

збиралися різні лікарські рослини для виготовлення ліків (мазей, настоянок), щоб ними лікувати хворих і поранених повстанців.

Також тут виробляли перев'язочні матеріали.

При штабі УПА "Волинь:Південь" створювались підрозділи "Юнаки". Зараховувались туди молоді люди віком від 17 до 19 років. На них було покладено завдання підтримувати зв'язок, супроводжувати бойові підрозділи, розквартирувати прибулих по квартирах. Юнаки проходили муштру, вчилися мінувати мости і залізничні колії, освоювали практику ведення бою. Крім військових шкіл у селі М. Іловиця була школа політосвіти. В селі Антонівці у конторі водяного млина знаходилась група пропагандистів і журналістів УПА. Стала виходити газета "Повстанець", як орган УПА. Відбулися пропагандистські рейди в центральні області України. Такі вражаючі історичні факти зацікавили моїх

юних дослідників до подальшої роботи над краєзнавчою тематикою. Одним із останніх етапів екскурсії була могила Віри Сінкевич - підпільниці ОУН

на псевдо «Маланка» або «Маруся» - нашої односельчанки. Символічно ми прикрасили місце жовтими та синіми стрічками та посадили кущ калини, грона якої, наче краплі крові, яку проливали за Самостійну Соборну Незалежну Українську державу ці молоді патріоти, серед яких і Віра Сінкевич.

*На вірність Вкраїні вони присягали -
Народу, батьківській землі.
І зброю у руки тому тільки взяли,
Щоб честь захистити її.
В холодних землянках минали їх ночі.
В боях, у навчаннях йшли дні.
Із ворогом бились відважно, охоче.
Їх смерть не лякала в борні.
Здобути державу – свою, самостійну –
Ось гасло, що гріло буття,
І честь не сплямити борця України,
Віддати, якщо треба, її життя*

Golos.te.ua
«Маланка» застрелилась, щоб не здатися живою: як захоплювали останню криївку в Шумському районі

Кейс 5. Макет кріівки для експозиції в міні-музеї історичного кабінету Борцівської ЗОШ I-III ст.. ім.. Я. П. Горошка.

Кейс 6. Створення повстанської кріівки – артефакту під відкритим небом.

Надзвичайно захоплюючий формат роботи. Учні відчули історію на дотик, створивши самостійно артефакт- це повстанська кріівка, землянка або бліндаж. Такий формат - це використання новітньої фінської методики викладання, коли вивчаємо історію на дотик. В приміщенні артефакту діти читали листи з фронту: солдатів Другої світової війни, як радянських так і німецьких; листи та грипси повстанців УПА, листи та телефонні смс бійців АТО. Було використано краєзнавчі аспекти дослідження та аналіз листів з фронту наших односельчан...Занурились в атмосферу життя і побуту середини ХХ століття, створивши своєрідний музей живої історії збройних конфліктів. Скуштувати солдатську кухню... метали навчальні гранати - такі історичні лайфхаки згуртовують пошуковців. Досліджуючи певний об'єкт, ми вивчаємо історію цілого покоління...

<https://www.youtube.com/watch?v=gRoMUBQQld4>

Кейс 7. Презентація проекту.

І. Відкриття меморіальної «Дошки Слави» землякам, які все своє свідоме життя віддали боротьбі за Україну.

II. Повстанська платформа під назвою «Вічна слава тим, хто впав на полі бою!»

III. Урок в кабінеті історії проведений у формі - повстанська криївка.

<https://www.youtube.com/watch?v=GzML6MsQRM4>

Сьогодні, з відстані прожитих літ, таємниці півстолітньої давності все більше цікавлять молоде покоління і тому ми оцінюємо, аналізуємо, співставляємо і узагальнюємо дані, відомі історичні факти і робимо висновки: ті хто віддав життя за прекрасну мрію – бачити свою Україну-Батьківщину вільною – вони були кращими. А нам у спадок вони залишили свої подвиги і пісні, щоб ми згадували про них. Тож – «Вічна їм пам'ять і слава!!!»

***Вічна слава тим, хто впав на полі бою,
Захищаючи свій край від ворогів,
Хоч нелегка їм досталась доля,
не дожили до щасливих днів.***